

Nyíró Miklós

Középigé a nyelvészetben

A meszótész hellén-bizánci és modern grammatikai értelmezéseiről szóló szakirodalom áttekintése

I. Bevezetés

A magyar nyelv igen gazdag középigékben, s jelentősnek mondható nyelvünk e jelenségének hazai szakirodalmi is.¹ A legtöbb élő nagy nyugati nyelvben viszont, melyek a magyartól eltérően az indoeurópai nyelvcsaládba tartoznak, a középigének nem létezik alaktalanul elkülönülő formája. Bár e nyelvek is élnek az ezen igenem által hordozott sajátos jelentéstartomány használatával, azt többnyire vagy aktív, vagy pedig visszaható alakokkal fejezik ki. Így a középigé leginkább még az ógörög nyelvből közismert, melynek – az első antik grammatikusok osztályozása szerint – az aktív és a passzív mellett létezett egy köztes igeneme is, az ún. *meszótész*. Ez az igenem már a görög és bizánci grammatikusok számára is sok fejtörést okozott, s ez a helyzet nem sokban változott a legutóbbi időkig sem. Ugyanakkor az ógörög nyelv kulturális jelentősége – elsősorban a görög filozófiai és irodalmi örökség, majd pedig az Újszövetség révén – nemigen becsülhető túl. Nem meglepő tehát, hogy a *meszótész* – vagyis a „közép”, „középigé”, avagy lingvisztikai terminológiával szólva a „középső (vagy mediális) diatézis” – jelenségével mindig is intenzíven foglalkoztak általában az ógörög nyelv, ezen belül pedig az Újszövetség grammatikusai, de a filológusok, a filozófusok és a klasszikus kultúra iránt érdeklődő más diszciplínák, idővel pedig az összehasonlító nyelvészet képviselői is. Vélhetően ez utóbbi fejleménynek tudható be az, hogy az elmúlt évtizedekben a középigé iránti érdeklődés kiterjedt immár a világ számos nyelvére.²

Az alábbiakban nem célolok a középigé különféle tematizálási lehetőségeibe belebocsátkozni. Érdeklődésem a *meszótész* iránt filozófiai indíttatású, mivel azonban a középigé jelentéstartományának valamelyest is kielégítő felméréséhez ismernünk kell – legalábbis nagy vonalakban

¹ Nyíró Miklós (1960) – filozófus, egyetemi docens, Miskolci Egyetem, lakhely: Budapest, miklosnyiro2011@gmail.com

Ilyen, mediális képzésű igéink például a *kinyilik*, *elnémul*, *megmutatkozik*, szemben a *kinyitják*, *elnémítják*, *megmutatják* (aktív), illetve *kinyittatik*, *elnémíttatik*, *megmutattatik* (régies passzív) alakokkal. A vonatkozó magyar szakirodalom rövid áttekintéséhez lásd pl. Fejős Edina írását: *A mediális ige – kitekintés a nemzetközi szakirodalomra. = Félúton 2. A második Félúton konferencia (2006) kiadványa*. Szerk. Gherdán Tamás–Schultz Judit. Bp. 2008. 1–10. Internet: <https://edit.elte.hu/xmlui/handle/10831/7924> (Letöltés: 2016.05.22)

² Szinte áttekinthetetlen mennyiségű szakirodalom foglalkozik e kérdéssel olyan nyelvek kapcsán, mint például a sumer, szanszkrit, hettita, latin, ógyházi szláv vagy éppen az arab, iraki, szír, japán, észt, norvég és svéd, illetve a Fülöp-szigeteki tagalog, a tibeti-burmai, a perui kecsua, az alaszakai atapaszka, az indoíránai aveszta, a niger–kongói bantu, a brit kolumbiai nuxalk, a pakisztáni burusaszki, a birodalmi arám és így tovább.

– grammatikai interpretációit is, ezért megkerülhetetlen feladatként adódik, hogy áttekintsük a meszótész grammatikai értelmezéseinek a történetét, az utóbbit döntően meghatározó fejleményeket, s az e történetben kirajzolódó fő tendenciákat. Ezért az alábbiakban egyrészt a görög-bizánci grammatikai hagyományban megfogalmazott vonatkozó belátásokról, másrészt a középigéről szóló modern – nagyjából az utóbbi évszázadban keletkezett – nemzetközi nyelvtani-nyelvészeti szakirodalomról igyekszem valamiféle átfogó képet nyújtani, mindkét vonatkozásban az arra hivatott szerzők összegző írásaira támaszkodva.

II. A meszótész a hellén-bizánci grammatikai hagyományban

Elsőként a hellenisztikus kor nyelvészei „fedezték fel” a középigét. *Techné grammatiké* (*Ars Grammatica*) című művében, melyet a nyugati világ első szisztematikus nyelvtanának szokás tekinteni,³ az alexandriai Dionüsziosz Thrax (kb. i.e. 170–90) az igét minden további nélkül valamely aktivitást vagy annak elszenvedését jelölő szónak nevezi, melynek szerinte mégis három ún. „diatézise” (διαθέσις) – ti. az alanynak az igéhez, vagyis az ige által kifejezett történéshez való viszonya, „diszpozíciója” – van, nevezetesen aktív (ἐνέργεια), passzív (πάθος) és közép- (μεσότης). Az aktív diatézis esetében az alany hajtja végre a cselekvést, s az ige az ógörögben aktív végződésű; a passzív esetében az alany elszenved valamely cselekvést, s az ige passzív végződésű. A középső – avagy későbbi, latin megnevezése szerint „mediális” – diatézis esetében viszont az alak és a jelentés nem felel meg egymásnak: néha aktív ragozású igék jelölnek valamely elszenvedést, máskor passzív-mediális ragozású igék hordoznak aktív jelentést.⁴ Mindenesetre Dionüsziosz csupán annyit jegyez meg, hogy a középigé „néha valamely ἐνέργεια-t (aktivitást), máskor viszont valamely πάθος-t (elszenvedést) jelöl”, s négy példával illusztrálja megállapításait, melyek közül az első kettő aktív, a második kettő pedig mediális-passzív alakú.⁵ További meghatározással azonban nem szolgál Dionüsziosz ezen igenemre nézve. Apollóniosz Düszkolosz *Szintaxisa*, amely Dionüsziosz Thrax után úgy három évszázaddal (az i. sz. 2. században) íródott, ugyancsak ezt a három diatézist különbözteti meg. Miként Apollóniosz fogalmaz: „Egy ige lényegi vonásai (*idion*) a különböző igeidőket és az – aktív, passzív, valamint középső – diatézist [kifejező] sajátos ragozásban rejlenek”.⁶ E két grammatikus szerint tehát azok az esetek tartoznak a középső diatézis kategóriájába, amelyeknél az alak és a jelentés közt nincs megfelelés, és ennyiben nem sorolhatók be az aktív vagy a passzív igék közé, hanem úgyszólván kivételt képeznek.

Dionüsziosz Thrax és Apollóniosz Düszkolosz munkái alapvető jelentőségűnek bizonyultak a nyugati grammatikai elmélet további fejlődése tekintetében. A középigéről – és általában a

³ Egyesek vitatják a mű keletkezésének körülményeit, köztük az alább tárgyalt Signes-Codoñer is.

⁴ Valójában a grammatikai hagyomány számos más nem egyértelmű esetet, de egész ragozási mintákat is a középső diatézisbe sorol (s ezért a „középső diatézis”, ill. a „középigé” fogalmi nem teljesen fedik egymást).

⁵ Idézi Susan E. Kmetko: *The Function and Significance of Middle Voice Verbs in the Greek New Testament*. Australian Catholic University 2018 (PhD. tézis). 6. Internet: <https://doi.org/10.26199/5c91b01997a0e> (Letöltés: 2020.03.14.) Az eredeti: Διαθέσεις εισί τρεῖς, ἐνέργεια, πάθος, μεσότης· ἐνέργεια μὲν οἷον τύπτω, πάθος δὲ οἷον τύπτομαι, μεσότης δὲ ἡ ποτὲ μὲν ἐνεργεῖαν ποτὲ δὲ πάθος παριστάσα, οἷον πέπηγα διέφθορα ἐποιησάμην ἔγραψάμην.

⁶ Idézi Susan E. Kmetko: *i. m.* 7. Az eredeti: Ἴδιον οὖν ῥήματός ἐστιν ἐν ἰδίῳ μετασηματισμοῖς διάφορος χρόνος διαθέσις τε ἢ ἐνεργητικῆ καὶ παθητικῆ καὶ ἔτι ἢ μέση

diatézisekről – való gondolkodás további történetét is ez a hellenisztikus tradíció határozta meg, még a reneszánsz korában is, amikor is a görög nyelv sajátosságainak az értelmezése során mindinkább a latin grammatika hatása jutott érvényre. Az általános vélekedés szerint Constantinus Lascaris (1434–1501) volt az első, aki *Grammatica* című művében az ún. „deponens igéknek” a latin nyelvtanból átvett eszméjét alkalmazta a görög nyelvre. Azon igék egy részére, amelyeket a korábbi grammatikusok a kivételt képező középigék csoportjába soroltak – nevezetesen a csakis mediális-passzív alakban előforduló (ún. *media tantum*), jelentésükben viszont aktív igékre –, immár akként tekintettek, mint amelyek úgyszólván „leteszik-letették” (*deponere*) aktív alakjukat (vagy éppenséggel fordítva: régi jelentésüket),⁷ s ezért mediális-passzív ragozásuk ellenére is aktív jelentéssel fordítandók (ezen igéket magyarul sokáig álszenvedőnek volt szokás nevezni). Mármost a „deponencia” e latin eszméjének a görög nyelvre való alkalmazása hosszú időre beszűkítette a középigék lehetséges értelmezési spektrumát, s mintegy eltorlaszolta a görög nyelv sajátosságaihoz való visszatalálás előtt az utat.

Több tanulmány is rendelkezésünkre áll, melyek ezt a görög grammatikai tradíciót igyekeznek feltérképezni. Andersen,⁸ valamint Rijksbaron⁹ például egyaránt a kora bizánci időkig bezárólag vizsgálják e fejlődésvonalat. Ellentétben az ő megközelítésükkel azonban Signes-Codoñer a mellett érvel, hogy a későbbi bizánci grammatikusok munkáinak tanulmányozása nem nélkülözhető, ha e tradíciót helyesen kívánjuk megítélni. Ők ugyanis „hűen követték a grammatikai hagyományt egészen a 16. század elejéig – írja. E későbbi nyelvtanokban a régi meghatározások ki vannak bővítve és kommentárral vannak ellátva, a mediális formák és igék új példái vannak felsorakoztatva, s végül új definíciók és diatézisek kerülnek mérlegelésre annak érdekében, hogy megbirkózzanak a középigé antik meghatározásai kapcsán felmerülő problémákkal”.¹⁰

Signes-Codoñer tehát egyáltalán nem valamiféle önmagán nyugvó, a régi tradícióról leváló hagyományként tekint e késő bizánci grammatikusokra, hanem ellenkezőleg: épp a régiekkel való számvetésük „teszi lehetővé a számunkra – vallja –, hogy rekonstruáljuk az antik grammatikai hagyomány fő csapásirányait”.¹¹

Ennek megfelelően – s elhatárolódva Andersen azon igyekezetétől, hogy a középigé valamiféle egyedüli-végző meghatározását kutassa fel az antik grammatikai tradícióban, de Rijksbarontól is, aki viszont e definíciók lényegi sokféleségére hívja fel a figyelmet – Signes-Codoñer a középigének az Apollóniosz Düszkolosz és Constantinus Lascaris közti időszakból fennmaradt valamennyi meghatározását áttekinti (beleértve a Dionüsziosz Thraxnak tulajdonított munkát is, mivel ő azt az i. sz. 4. századra datálja), s részletekbe menően dokumentálja és kommentálja azokat az alábbi, beszédes táblázatba foglalt tizennyolc grammatikus esetében.¹²

⁷ Megjegyzendő ugyanis, hogy míg a szerzők többsége az aktív alak elhagyása, addig egyesek a mediális-szenvedő jelentés elhomályosulása értelmében beszélnek „deponenciáról”.

⁸ Lásd Paul Kent Andersen: *Remarks on Dionysius Thrax's Concept of Diathesis*. = *Historiographia Linguistica* XXI(1994). 1–37.

⁹ Lásd Albert Rijksbaron: *The Treatment of the Greek Middle Voice by the Ancient Grammarians*. = *Philosophie du langage et grammaire dans l'Antiquité*. Szerk. Henry Joly. Brussels–Grenoble 1986. 427–444.

¹⁰ Juan Signes-Codoñer: *The Definitions of the Greek Middle Voice between Apollonius Dyscolus and Constantinus Lascaris*. = *Historiographia Linguistica* XXXII(2005). 2. Internet: https://www.academia.edu/1596488/The_Definitions_of_the_Greek_Middle_Voice_between_Apollonius_Dyscolus_and_Constantinus_Lascaris (Letöltés: 2018.06.20.)

¹¹ Uo.

¹² Signes-Codoñer gondosan megindokolja a tárgyalt szerzők sorából kihagyott auktorok mellőzését is.

1. táblázat. Görög-bizánci grammatikusok

	Szerző	Hely és idő	Diatézisek	db.
1	Apollóniosz Düszkolosz	Alexandria, i. sz. 2. sz.	aktív, passzív, közép-	3
2	Pszeudo-Dionüsziosz Thrax	Alexandria, kb. i. e. 170–90 ¹³	aktív, passzív, közép-	3
3	Alexandriai Theodósziosz	Alexandria, kora 5. sz.	aktív, passzív, közép-	3
4	Macrobius	fl. Róma, 410–430	aktív, passzív, neutrális, közép-	4
5	Stephanos Byzantios	Konstantinápoly, 7. sz.	aktív, passzív, neutrális, közép-	4
6	Scholia Vaticana	anonim	aktív, passzív, neutrális, közép-, bennfoglaló	5
7	Michael Syncellus	Jeruzsálem, 761/762–Konstantinápoly, 846	aktív, passzív, neutrális, közép- + intrinzikus aktív, intrinzikus passzív	4+2
8	Sophronius	Alexandria, fl. 844–857	aktív, passzív, közép-	3
9	Georgius Choiroboscus	Konstantinápoly, 9. sz. közepe	aktív, passzív, közép-	3
10	Heliodorus	Konstantinápoly? 10. sz.	aktív, passzív, közép-	3
11	Michael Psellus	Konstantinápoly, 1017/18–1078	aktív, passzív, közép-	3
12	Theodorus Prodromus	Konstantinápoly, 1098–1156/58	aktív, passzív, közép-	3
13	Maximus Planudes	Nicomedia, ca. 1255–Konstantinápoly, 1305	aktív, passzív, közép-	3
14	Gennadius Scholarius	Konstantinápoly, 1405–Serres [Macedónia], 1472	valódi: aktív és passzív + ál-: közép-, neutrális, transzlatív passzív, transzlatív aktív	2+4
15	Theodorus Gaza	Thesszaloniki, 1400–Calabria, 1475	aktív, passzív, neutrális, közép-, intrinzikus aktív, intrinzikus passzív	6
16	Demetrius Chalcondyles	Athén, 1424–Milánó, 1511	aktív, passzív, neutrális, közép-, intrinzikus aktív, intrinzikus passzív	6
17	Constantinus Lascaris	Konstantinápoly, 1434–Messina, 1501	aktív, passzív, neutrális, közép-, deponens	5
18	Nicolaus Sophianus	Korkyra, ca. 1500–Itália, 1545 után	aktív, passzív, neutrális, közép-, intrinzikus aktív, intrinzikus passzív	6 ¹⁴

A fellelt definíciók kronológiai és tipológiai szempontok szerinti osztályozása alapján Signes-Codoñer az alább olvasható, öt „versengő” meghatározást sorakoztatja föl. Ezek – lásd alább a 2. táblázatot – a három alapvető definíciónak (A, B, C) egyfelől a középső diatézisbe sorolt igeidőkre vagy formákra vonatkozó (A1, B1, C1), másfelől az idesorolt igékre vonatkozó (A2, B2) variánsaiból tevődnek ki. A három alapvető meghatározás közül az elsőben (A) a szintaxis, a másik kettőben (B, C) viszont az igék szemantikája a döntő. Látnunk kell továbbá, hogy mivel a meghatározások 1-es variánsaiban igeidők/-formák kerülnek mérlegelésre, esetükben kézenfekvő az alaktani vizsgálat.

¹³ A Dionüsziosznak tulajdonított mű keletkezését Segnis-Codoñer az i. sz. 4. századra teszi.

¹⁴ Sophianus Gazát másolja, a diatézisek magyarázata nélkül.

Ugyanez nem mondható el azonban az egyes igéket mérlegelő 2-es variánsok esetében, hiszen a jelen idejű közép- és passzív igék az ógörögben – miként köztudott – azonos alakúak.

2. táblázat. Görög-bizánci definíciók

Definíciók		Példák	Említik	Értékelésük
A. A közép aktivitást vagy passzivitást jelent a szintaktikai összefüggés szerint				
A. 1.	Némely igeragozási formában	aoristos; bizonyos befejezett alakok (egyesekek szerint)	3: Stephanos Byzantios, Theodorus Prodromus, Gennadius Scholarius	C1 alternatívájaként használta néhány bizánci grammatikus; számos problémát implikál
A. 2.	Némely ige egész ragozási mintájában	némely igék	5 + [2]: Macrobius, Stephanos Byzantios, Heliodorus, Theodorus Gaza, [Demetrius Chalcondyles], Constantinus Lascaris [Nicolaus Sophianus]	a leggyakoribb meghatározás a középigékre; csak a késő antikvitásban válik elterjedté
B. A közép az alak és a jelentés közti eltérést vonja maga után (Andersen 1994)				nem a grammatikai hagyomány legjellegzetesebb definíciója
B. 1.	Némely igeragozási formában	passzív jelentésű befejezett aktív; aktív jelentésű közép-aoristos	1: Maximus Planudes	nem volt jelentős a középigé történetében
B. 2.	Némely ige egész ragozási mintájában	némely sajátos passzív ige, ha aktív a jelentésük	7 + [2]: Apollóniosz Düszkolosz, Alexandriai Theodósziosz, Macrobius, Georgius Chiroboscus, Gennadius Scholarius, Theodorus Gaza, [Demetrius Chalcondyles], Constantinus Lascaris, [Nicolaus Sophianus]	tipológiailag A2 korábbi, mint B2, így valószínűleg A2 variánsa; B2 révén tekintik a középigéket deponensnek (a reneszánsztól)
C. A közép egy ambivalens kategória, mely aktív értelmű némely igék esetében és passzív másokéban				
C. 1.	Némely igeragozási formában	befejezett aktív, közép-aoristos	7: Apollóniosz Düszkolosz, Pszeudo-Dionüsziosz Thrax, Macrobius, Sophronius, Georgius Chiroboscus, Heliodorus, Demetrius Chalcondyles	a leggyakoribb meghatározás a középfomákra/-időkre; vélhetően ez a μεσοτης első definíciója, mivel kétértelműsége révén a formák és esetek széles skáláját képes lefedni;
C. 2.	Némely ige egész ragozási mintájában	nem értelmezhető		C nem terjeszthető ki egész ragozási mintákra, mert akkor a passzív ragozású és jelentésű igék is középigének számítanának (nem pedig passzívoknak)

Mindezek alapján Signes-Codoñer a következőket emeli ki a görög grammatikai tradíció egészére nézve: az antik nyelvészek szemében „a görög igének csak két diatézisbeli jelentése volt, aktív és passzív, s mindkettő kifejeződött alaktanilag”.¹⁵ A középső diatézis nem állt ezekkel egy szinten, hanem inkább formai „anomáliát” jelentett – idézi a szerző Andersen megfogalmazását –, s „másodlagos szerepet” játszott (García Gual) e hagyományban. Ami a középigéket illeti, e grammatikusok pusztán a „rendes” aktív és passzív igék „deviáns formáinak vagy duplumainak” tekintették őket (Rijksbaron), nem is törekedve arra, hogy szemantikailag ragadják meg azokat – csupán az aktív és passzív igékhez való formális viszonyukat próbálták leírni. Valójában a „közép” (μεσότης, μέση) fogalma csak a későbbi időkben vált technikai terminussá, hiszen eleinte a görög grammatikusok köztudottan csak meglehetősen pontatlansággal, ambivalens esetek valamiféle köztes kategóriájaként használták azt, anélkül, hogy mindezen esetek „közességét” közelebről meghatározták volna.

Először a reneszánsz idők késő bizánci grammatikusai kísérelték meg, hogy átfogó módon rendszerezék a görög nyelv igei diatéziseit. Azt megelőzően a középigének nem létezett általánosan elfogadott definíciója. Őt markánsan elkülöníthető meghatározása volt forgalomban, melyeket a különböző szerzők eltérő módokon vegyítettek, céljaiknak megfelelően. Így például a kánonoknak (Κανονες) nevezett morfológiai táblázatok, melyek a megfelelő igeragozás formavariánsait vették számba, értelemszerűen e formák alaktani különbségeit hangsúlyozták ki, s ennél fogva hajlottak az A1, B1 vagy C1 meghatározás alkalmazására. A szintaxisok (Σύνταξη) viszont nem foglalkoztak a morfológiával, hanem a középigé ragozási mintáinak szemantikájára és szintaktikai konstrukcióikra összpontosítottak, s így inkább az A2 vagy B2 meghatározást követték. Ez is hozzájárulhatott ahhoz, hogy a grammatikákban (Γραμματικῆ), melyek a maguk elvontabb-általánosabb célkitűzéseikhez egyszerre vették igénybe e két szempontrendszer, az értelmezés változatosságával találkozhatunk.

III. A *meszótész* a modern grammatikai-nyelvészeti szakirodalomban

A középigé grammatikai-lingvisztikai értelmezéseinek nagyjából az elmúlt száz évre visszatekintő történeti áttekintéséhez két kiváló összegzés is segítséget nyújt a számunkra.¹⁶ Kmetko írása lényegesen szélesebb spektrumú – 18 grammatikai művet s további 9, kifejezetten a középső diatézisnek szentelt munkát elemez –, Eberhard viszont néhány, Kmetkónál nem érintett szerzőt is tárgyal, helyenként pedig nélkülözhetetlen belátásokkal szolgál. Az alábbiakban két táblázatban összegezve – lásd 3. és 4. táblázat – mutatom be az egyes szerzők vonatkozó nézeteit, mindenekelőtt a *meszótész* meghatározása, megkülönböztetett fajtái, valamint a deponencia eszméjéhez kapcsolódó megítéléseik tekintetében, egy további oszlopban gyűjtve össze azokat az általánosabb észrevételeiket, amelyek a kérdéskör valamely aspektusa szempontjából lényegesek. E két táblázat tagolása Kmetko eljárását követi, aki külön alfejezetet szentel a grammatikák

¹⁵ A bekezdés valamennyi idézete: Juan Signes-Codoñer: *i. m.* 1.

¹⁶ Susan E. Kmetko: *i. m.* 5–52; Philippe Eberhard: *The Middle Voice from a Linguistic Perspective.* = Uő: *The Middle Voice in Gadamer's Hermeneutics.* Tübingen 2004. 8–20.

áttekintésének – 3. táblázat –, ezen belül pedig a 20. századi (bevezető, haladó és felsőfokú), valamint a 21. századi nyelvtanoknak. A 4. táblázat a kifejezetten a középső diatézisnek (*middle voice*) szentelt munkákban, illetve további lingvisztikai-filozófiai hozzájárulásokban fellelhető vélekedéseket foglalja össze.

3. táblázat. *Modern grammatikusok*

Szerző/Év/ Terület	Középi- meghatározása	Fajtái	Észrevételek	Deponens
1. Grammatikák				
Monro , 1882 homéroszi dialektus	„az ige cselekvése az ágens felé irányul”	i) az ágens egyúttal közvetett tárgy, ii) az ágens a cselekvés közvetlen tárgya, iii) tárgyatlan (a cselekvés az ágensben összpontosul), iv) reciprok, v) passzív	- a mediális „eredeti ereje” a reflexivitás - a passzív a középi-ge használatának egyik esete	
Jannaris , 1897 attikai dialektus	„az alany magán, magáért vagy magától cselekszik”	i) direkt, ii) indirekt közép – ezen belül: „dinamikus” („saját erőből”)		elimeri a deponenseket, körük idővel változik
20. sz.-i bevezető szintű grammatika				
Mounce 2003 Újszövetség	„vagy deponensek, vagy mediális jelentésük aktív az angol elme számára”	a középnormál esetben <i>nem</i> közvetlen reflexív	– alárendelik a deponensnek	
20. sz.-i haladó és felsőszintű grammatikák				
Moulton , 1906 Újszövetség	„az ágens közelről érintett a cselekvésben”	említi: reciprok, dinamikus - az aktív a cselekvést, a közép az alanyt hangsúlyozza - a közép alak mediális értelmű	- a klasszikustól a hellenisztikus kor felé hanyatlott a középi-ge használata	a deponens megnevezés nem kielégítő
Robertson , 1914 Újszövetség	„a személyes érdekelttség diatézise, valamelyest mint a datív”	i) közvetlen reflexív, ii) kauzatív vagy megengedő, iii) közvetett, iv) reciprok, v) redundáns, vi) dinamikus közép	- önmagában a közép-nem intranszitiv (a tranzitivitás az ige-tő tulajdonsága)	indokolatlan a deponens név, helyette: „dinamikus”
Smyth , 1920 ógörög nyelvtan	„az ágens tudatos aktivitását, testi és mentális részvételét” hangsúlyozza ki	i) közvetlen reflexív, ii) közvetett reflexív, iii) kauzatív, iv) reciprok közép		elimeri a deponenseket (aoristos határozza meg, milyen deponens)

Szerző/Év/ Terület	Középigye meghatározása	Fajtái	Észrevételek	Deponens
Dana & Mantey , 1928, Újszövetség	„az alany részestül a cselekvés eredményeiben”	i) közvetlen, ii) közvetett (ezen belül: intenzív, mely nyomatékositja az alany szerepét), iii) reciprok, iv) megengedő	- „a görög nyelv egyik legsajátosabb és legkülönösebb jelensége”	megkülönböztetik a deponens, ill. a defektív igéket
Blass & Debrunner , 1961 Újszövetség	nem jellemzik	csak a i) reflexív, s ii) a kauzatív-megengedő funkciót hozzák szóba	- hanyatlást érzelenek a klasszikustól a hellenisztikus kor felé	
Zerwick , 1963 bibliai görög	„az alany önmagára tekintettel cselekszik, vagy cselekedtet más”	i) közvetlen, ii) kauzatív-megengedő, iii) közvetett közép	- hanyatlás jeleit észlelik	
Gignac , 1981 római és bizánci iratok			- e kevert igerendszerek rendhagyó eseteinek elmosódását észleli	
Porter , 1992 Újszövetség	„a cselekvés végzésében az alany közvetlenebb részvételét, különös érintettségét, sőt hasznát” fejezi ki		- „a legnagyobb jelentésbeli súlyt hordozza a görög diatézisek közül”	fenntartásai vannak: sok deponensnek ítélt igének van mediális jelentése
Wallace , 1996 Újszövetség	„az alany úgy hajtja végre vagy szenved el a cselekvést, hogy az a részvételét hangsúlyozza”	felhívja a figyelmet a különböző nevekkal kategorizált fajták közti átfedésekre		csak ha nincs implikált mediális jelentés, és nincs aktív alak, akkor lehet egy ige deponens
Cooper III , 1998 attikai dialektus	„az alany sajátos módon érintett vagy érdekelt a cselekvésben”, „a közép az ige alanyára és személyes képességeire összpontosít”	i) dinamikus (ld. Jannaris): az alany képességeinek és erőforrásainak mobilizálását, energizálását fejezi ki, ii) közvetett (érdekeltség: a tárgyat az alany szférájába vonja, vagy elmozdítja azt), iii) közvetlen reflexív, iv) reciprok, v) kauzatív	- egyetlen ige két vagy több funkciót is kifejezhet - a közép gyakori a költészetben (a személyekre való összpontosításhoz),	az aktív viszont tárgyilagossabb irodalmi kifejezőeszközt generál, pl. narratívákhoz

Szerző/Év/ Terület	Középi- meghatározása	Fajtái	Észrevételek	Deponens
Conrad, 2002	az alany „a cselekvés vagy állapot fókuszpontja”	„az alany mély érintettségét jelzi, mint aki cselekvést vagy állapotváltozást tapasztal, szenved vagy tűr el”	- az ógörög alapvető diatézisei az aktív-közép- (nem pedig az aktív-passzív)	- a középigét saját jogán kell kezelni
Black, 2009 Újszövetség			- az aktív a cselekvést, a közép- és a passzív az alanyt hangsúlyozza ki	némely deponens valójában mediális, ha az alany hangsúlyos
Porter, Reed & O'Donnell, 2010 Újszövetség		i) reflexív, ii) reciprok, iii) valódi (korábban „intenzív” vagy „dinamikus”) közép-		„minden ige saját diatézisének jelentését fejezi ki”
McLean 2011 Újszövetség	a középigék az esetek többségében aktívként fordítandók		- „a közép többé-kevésbé használaton kívülé vált” a hellenisztikus korban	a deponencia régi eszméjét védelmezi
Decker, 2014 koiné görög	az aktív „szituáció-centrikus”, a passzív és a közép „alany-centrikus”		- a diatézist illető döntésnek a kontextusból kell jönnie	a media tantum igék belsőleg mediális értelműek

E táblázatból kiviláglik, hogy a középső diatézis legfőbb szemantikai jegyének a modern grammatikusok döntő többsége az alannak az ige által kifejezett cselekvésben, történésben, állapotban vagy ezek eredményében való kitüntetett érintettségét, érdekelttségét, részvételét-részesülését tekinti. Az alany különös nyomatékkal jelenik meg tehát e leírásokban – a középi-ge sajátos módon „alany-centrikus” (Decker) szerintük –, ez a nyomaték azonban eltérő módokon vagy szituációkban juthat kifejezésre. Ennek megfelelően a szerzők közt is lényeges eltérés mutatkozik a tekintetben, hogy az alany közvetlen vagy közvetett érintettségére, a cselekvésben való részvételre vagy éppen az annak eredményében való érdekeltiségre fektetik-e a hangsúlyt.

Monro korai megjegyzése, miszerint a mediális „eredeti ereje” a reflexivitásban rejlik, a legutóbbi időkig számos más grammatikusnál visszaköszön (miként az a középigék közvetlen és közvetett reflexív funkciójának gyakori említéséből is látható, még ha számos más fajtát is szóba hoznak a szerzők).¹⁷ A grammatikusok nézeteit – s így a közép „grammatikai értelmét” – összegezve Kmetko is a középi-ge ezen visszaható jellegét domborítja ki az alábbi meghatározással: „Az alany önmagán, önmagáért vagy önmagára utalva cselekszik”.¹⁸ Mindazonáltal ezt a reflexivitásra fektetett hangsúlyt a grammatika történészei egy ideje kétségbe vonják, legalábbis két megfontolás alapján, melyekre Signes-Codoñer is utal. Részben azért, mert – amennyiben

¹⁷ A közép vélt funkcióinak változatos megítélése kapcsán külön nehézség az egységes terminológia hiánya, melynek köszönhetően – úgy tűnik – néha eltérő megnevezésekkel hasonló funkciók vagy éppen egyazon névvel eltérő funkciók kerülnek leírásra.

¹⁸ Susan E. Kmetko: *i. m.* 3.

a visszahatás eszméje az aktivitás és passzivitás egyidejű érvényre jutását vonja maga után, annyiban – az ellentmond az ellentétek együttes fennállásának tarthatatlanságát valló ősi görög filozófiai meggyőződésnek, s így az vélhetően az antik grammatikus számára is oximoronként hatott volna. Másrészt pedig a történeti kutatás arról tanúskodik – mintegy visszaigazolv a reflexivitásnak az ógörög középigék „szellemétől” való idegenségét –, hogy „a görög középige visszaható jelentése modern koncepció, mely csupán a késő 18. századi görög nyelvtanokban jelenik meg konzisztensen”.¹⁹ Abban, hogy a középső diatézis lényegi vagy legalábbis egyik legfontosabb vonását sokan a reflexivitásban vélik felfedezni, szerepet játszhat az a körülmény is, hogy fordításakor számos nyelvben visszaható szerkezettel adható csak vissza a középige jelentése. Ám talán ennél is alapvetőbb magyarázata lehet a jelenségnek az, hogy a nyugati nyelvek aktív-passzív szembenálláson alapuló igerendszerei a szubjektum szempontjából való gondolkodásnak kedveznek: az ige által kifejezett cselekvés mindenkor valamely ágens „tetteként” értelmeződik, s az ige a grammatikai alany aktivitását vagy egy efféle aktivitást elszenvedő alany passzivitását fejezi ki. Ennek megfelelően a modernnek szinte akaratlanul – anyanyelveik igerendszerei által úgyszólván kódolva s majdhogynem levetkőzhetetlenül – az aktivitás és passzivitás terminusaira visszavezetve próbálják hozzáférhetővé tenni a *meszótész* jelentését.

Ez utóbbi tényállás fényében „forradalminak” mondható tehát az a kijelentés – amit itt legkorábban Monro képvisel –, miszerint a passzív a középige használatának egyik esetét képezi. Ha ugyanis immár nem az aktív-passzív kettőse felől értelmezzük a közép funkciót, hanem inkább ez utóbbiak egyikeként tanultuk meg érteni az elszenvedés eszméjét, akkor mindez az aktív-passzív szembenállás paradigmájában való gondolkodás szétfeszítése irányába mutat, ami viszont egy, a saját modern anyanyelveink által formált világlátásunk határaihoz való elérkezést jelent.

Hasonló tendencia mutatkozik meg abban is, hogy az itt áttekintett grammatikákban – már a 20. század elejétől fogva s ismételten, majd pedig a 21. századi nyelvtanokban majdhogynem egyöntetű fejleményként – a szerzők rendre fenntartásokat, ellenpéldákat és ellenérveket fogalmaznak meg a deponencia eszméjével szemben, s egyre határozottabban foglalnak állást ezen eszme tarthatatlanságát hangoztatva. E folyamat valódi gyökereit azonban az a Conrad nagy hatású – noha csak online publikált – írásában szereplő, döntő jelentőségű megállapítás veszi igazán célba, mely szerint az ógörög nyelv alapvető diatézisei nem az aktív és a passzív, hanem az aktív és a közép- voltak – e belátás mindazonáltal már jóval korábban s több jelentős nyelvész tollából is megfogalmazódott.²⁰ Egybecseng ezzel az a nyelvészek köreiből ma már többnyire általánosan elfogadott nézet, miszerint a mediális igealak ősi, mint a passzív, s az utóbbi az előbbi származéka;²¹ s ugyancsak ezt erősíti meg számos nyelvész kiállása amellet,

¹⁹ Juan Signes-Codoñer: *i. m.* 5.

²⁰ John Lyons: *Introduction to Theoretical Linguistics*. Cambridge–New York 1968. 373; még korábban pedig Emil Benveniste: *Active and Middle Voice in the Verb*. = *Uő: Problems in general linguistics*. Coral Gables (Fla.) 1971. 145. (Az eredeti: *Actif et moyen dans le verbe*. = *Problèmes de linguistique générale*. Paris 1966. 168.) Benveniste egyenesen ezt írja: „Az ige indoeurópai stádiumát [...] csak két diatézis szembenállása jellemzi, az aktív és a közép – hogy hagyományos terminusokat használjunk”. Ugyanezt hangsúlyozza továbbá Susan E. Kmetko: *i. m.* 5. 1. jegyzet; Philippe Eberhard: *i. m.* 10. Carl W. Conrad szóban forgó írása a következő: *New Observations on Voice in the Ancient Greek Verb*. Online kiadvány 2002. Internet: <https://pages.wustl.edu/files/pages/imce/cwconrad/newobsancgrkvc.pdf> (Letöltés: 2020.05.04.)

²¹ Emil Benveniste: *i. m.* 145: „az összehasonlító nyelvészek rég megállapították, hogy a passzív a mediális modalitása, melyből az ered s melyhez szoros kötelékek fűzik még akkor is, amikor elkülönült kategóriává vált”; 150: „a passzív a »mediálístól« függ, melynek az történetileg átalakult változata”; George J. Cline: *The Middle Voice in the*

hogya a közép alak mediális értelmű (Moulton, Conrad, Porter–Reed–O’Donnell, Decker, Miller, Taylor, Pennington, Campbell, Benveniste, Eberhard).

Figyelmet érdemel továbbá az a visszatérő megítélés, miszerint a középső diatézis használatát tekintve – melyet pedig többen „a legnagyobb jelentésbeli súlyt hordozó diatézisként”, „a görög nyelv egyik legsajátosabb és legkülönösebb jelenségeként” méltatnak – jól érzékelhető hanyatlás ment végbe a klasszikus kortól (i. e. 500–300) a hellenisztikus kor (i. e. 300–i. sz. 300) felé haladva. Ennek kapcsán nem csupán a középigék és egyéb közép konstrukciók ritkább használatáról, hanem általánosabb tendenciáról – pl. Gignac szerint „a kevert igerendszerek rendhagyó eseteinek elhomályosulásáról”, egyfajta nivellálódásról, az egyértelműség irányában való elmozdulásról – van szó, amit a középső diatézisnek a költészettel való, Cooper III által hangsúlyozott rokonsága csak megerősít.

4. táblázat – Modern nyelvészek

Szerző/Év/ Terület	Középigé meghatározása	Fajtái	Észrevételek	Deponens
2. Kifejezetten a középső diatézisnek szentelt munkák				
Allan, 2003 – homéroszi és klasszikus görög, a közép szemantikája	„a cselekvés vagy állapot érinti az ige alanyát vagy az érdekeit” (Lyon)	i) passzív, ii) spontán folyamat, iii) mentális foly., iv) kollektív mozgás, v) testi mozgás, vi) reciprok, vii) direkt refl., viii) észlelési, ix) mentális aktivitás, x) beszédaktus, xi) indirekt reflexív	- a közép egy egységes (kritériuma az „alany-érintettség” [<i>subject-affectedness</i>]), ám többjelentésű, sőt „hálózati” kategória	nem tárgyalja a deponenseket, de sok media tantum igit a középigék kategóriáinak valamelyikébe sorol
Miller, 2005 analitikus Újszöv.-lexikon		ún. deponensek vagy i) reciprokok, vagy ii) reflexívek, iii) involválóak, iv) önrdeket kifejezőek, v) receptívek, vi) passzívok, vii) állapotot kifejezőek	- a középalakot saját jogán kell venni (Robertson)	megkérdőjelezi a deponencia előfeltételeit: hogy i) egykor minden ige nek volt aktív alakja, s ii) némelyek elvesztették azt
Taylor, 2004, 2015 Szeptuaginta	„az alany közvetlenül és személyesen involválta a folyamatban – s így a kimenetelben”		egyes ún. deponensek sem az aktív alakot, sem a középjelentést nem „tették le”: mediális az értelmük	a deponens bevezetése (Lascaris) „a középső diatézis elhomályosulását” eredményezte

New Testament. 1983. v. Digitalizálta Ted Hildebrandt, 2006. Internet: http://faculty.gordon.edu/hu/bi/ted_hildebrandt/new_testament_greek/text/cline-middlevoice/cline-middlevoice01.pdf. (Letöltés: 2016.11.30.) Eberhard rámutat az ágensi, ill. nem-ágensi funkcióban lévő igealany közti különbségre, majd megjegyzi, hogy „a nem-ágensi mediális ige k alanya a passzív diatézis valószínű eredete” – Philippe Eberhard: *i. m.* 13.

Szerző/Év/ Terület	Középigé meghatározása	Fajtái	Észrevételek	Deponens
Pennington, 2009 Újszövetség	„az ige alanya érintett (<i>affected</i>) az igével kifejezett eseményben vagy által” (Bakker)		- „híján vagyunk a görög közép értelmé vagy funkciójá értésének”	a deponens kategóriája „hibás” - a legtöbb, ha ugyan nem valamennyi ún. deponens ige valódi középértelmű
Ladewig, 2010 koiné görög			- elutasítja Miller, Pennington, Taylor és Allen nézeteit	védelmébe veszi a deponenciát, s javított definícióját adja
Campbell, 2015 Újszövetség			- a deponenciáról és a középigeről való gondolkodás történetét adja	„a közép koherens megértése a deponenciát irrelevánssá teszi”
Aubrey, 2016 újszövetségi lingvisztika	energiaátvitel és a figyelem irányultsága szempontjából vizsgálja a mediálist		a passzív konceptuálisan különbözik a középtől!!	a theta aoristos történeti magyarázatát adja
3. További lingvisztikai-filozófiai hozzájárulások				
Benveniste, 1966 összehasonlító nyelvészet	aktív igék „egy olyan folyamatot jelölnek, mely az alanyon kívül megy végbe” = külső diatézis	a középigéknél az alany „belül van a folyamaton, melynek ágense”, „azt viszi végbe, ami benne végbemegy” = belső diatézis	- a két proto-indoeurópai diatézis: aktív & közép – Deckerhez hasonló	e szembenállás alapjára (s nem csak eseteire és használatára) kérdez
Eberhard, 2004 hermeneutika, teológia	„a középige a médiumot mutatja, melyben valami végbemegy”		- az alany bennfoglalt és aktív az ige által jelölt folyamatban	egzisztenciális leírás, nem inkonzisztens az alanyérintettség eszméjével, de másra helyezi a hangsúlyt

A középső diatézis utóbbi évtizedekben folytatott lingvisztikai vizsgálataiban mindenekelőtt az Allan nyújtotta definíciónak a térnyerése emelendő ki. Allan szerint a „közép” nagyon is szerteágazó, többjelentésű kategória – ő maga 11 mediális szituációtípust különböztet meg –, ám funkcióiban az korántsem különül el, hanem inkább valamiféle „hálózatot” alkot a többféleképpen kapcsolódó funkciók közti összefüggések révén.²² A végső kritériumot, mely a meglehetősen eltérő funkciókat „középpé” avatja, Allan az „alanyérintettség” (*subject-affectedness*) fogalmával

²² E tekintetben Allan a „hálózati kategóriák” Langacker-féle elméletét követi – lásd Rutger J. Allan: *The Middle Voice in Ancient Greek. A Study in Polysemy.* = *Amsterdam Studies in Classical Philology* 11. Amsterdam 2003. 21–28. Internet: https://pure.uva.nl/ws/files/3546000/23754_Thesis.pdf (Letöltés: 2018.04.21)

ragadja meg. Ez a fogalom a korábbi, „grammatikai” megközelítésekben hangsúlyozott „reflexivitásnál” lényegesen átfogóbb-általánosabb, hiszen miközben azt is magában foglalja, attól számottevően eltérő, más természetű érintettségeket is képes számításba venni. Mindazonáltal az aktív és a közép közti alapvető különbség Allan szerint nem abban áll, hogy míg a mediális alanya valamilyen módon érintett a cselekvésben, addig az aktív alanya ne volna az. A megkülönböztetés inkább arra vonatkozik, hogy a szóban forgó ige kifejezetten-alakilag jelölt-e („pozitív”, azaz mediális-közép), vagy pedig jelöletlen („neutrális”, hangsúlytalan s ennél fogva aktív) az alanyérintettség tekintetében. Közel sem mellékes továbbá, hogy a 11 mediális funkció közt fokozatiság figyelhető meg (miként arra Kmetko is utal),²³ mely az alanyérintettség legerősebb módjától – ami az ágensi funkció minimumával jár – annak leggyengébb fokáig – ami a legerősebb ágensi funkcióval társul – terjed. Ez a középső diatézisről alkotott elgondolás kézenfekvő módon foglalja tehát magában a passzív diatézist (lásd fentebb a Monróra tett utalásunkat), mely a spektrum egyik pólusát képezi, szemben a másik pólust alkotó két (közvetlen és közvetett) visszaható mediállissal.²⁴

Markánsan eltér mind a reflexivitás köré szerveződő „grammatikai”, mind pedig az alanyérintettség köré szerveződő lingvisztikai megközelítéstől Emil Benveniste – s az ő nézeteit kamatoztató Philippe Eberhard – koncepciója. Benveniste mindenekelőtt leszögezi, hogy az „ógörög igerendszerében, ahogyan az még a klasszikus korban létezett, a valódi különbség az aktív és a közép közt állt fenn”,²⁵ majd pedig – egy tisztán lingvisztikai módszert követve a két diatézis közti megkülönböztetés elvének felkutatásához – az aktívat „külső diatézisként”, a mediálist pedig „belső diatézisként” határozza meg. Ezek a megnevezések azt kívánják kihangsúlyozni, hogy az aktív igék egy, az alanyon kívül végbemenő folyamatot jelölnek (melyet ő valamelyest uralhat), a középigék esetében viszont „az ige az alanyban összpontosuló folyamatot jelöl, az alany a folyamaton belüli lévén”, melynek egyúttal ágense: „azt viszi végbe, ami benne végbemegy”.²⁶ Ez a megkülönböztetés egyáltalán nem az igék szemantikai természete mentén, hanem – a saussure-i strukturalista nyelvelmélet szellemében – tisztán a jelek közti, ez esetben alaktani „különbségek” mentén tájékozódik, s épp ezért ellentmondhat bizonyos fogalmakról alkotott „»ösztönös« mentális képzeteinknek”.²⁷

Benveniste megközelítése kétségkívül bizonyos fordulatot jelent a *meszótész* értelmezéstörténetében. E fordulat központi mozzanata megítélésünk szerint abban áll, hogy az egy *gyökeres perspektívaváltást* implikál. Miközben ugyanis minden eddig áttekintett meghatározás az „alany” érintettségét, az „alany” részvételét, az „alany” aktivitásának és passzivitásának a módjait stb. hangsúlyozta, most először történik kísérlet arra, hogy a diatézisek közti különbségek elvét immár *ne az alany perspektívájából*, hanem valamiféle aszsubjektív, az alanyon túlnyúló – ti. az alanyt éppenséggel a zajló események vonatkozásában „elhelyező” – szempontból, vagyis az ige által megnevezett „esemény” felől, az alanyt pedig a maga mindenkori pozicionáltságában

²³ Susan E. Kmetko: *i. m.* 39.

²⁴ Miként másutt, úgy e kérdésben sincs azonban teljes egyetértés, hiszen például Aubrey kifejezetten a passzív és a közép „konceptuális különbözőségére” igyekszik rámutatni.

²⁵ Emil Benveniste: *i. m.* 59. Benveniste vonatkozó nézeteiről részletesebben lásd írásomat: *Benveniste az ősi indoeurópai igerendszerről*. = Nyíró Miklós: *Medialitás, eseményontológia, gyakorlat. Hermeneutikai útkeresések*. Bp. 2020. 26–33.

²⁶ Emil Benveniste: *i. m.* 148–149.

²⁷ Uo.

kifejezve kutassák fel. Benveniste értelmezése tehát egy olyan szemléletmódot vetít előre, amelyben mindvégig az igék által kifejezett *események állnak az érdeklődés homlokterében*, a zajló események alanyai pedig ezen események vonatkozásában kerülnek kifejezésre.

Ez a perspektívaváltás modern és magától értetődőnek vélt önértésünkhöz képest egy alternatív, *más jellegű önértést* von maga után: az alany önmagát immár nem annyira saját nézőpontjából kiindulva – mint valamire (valaki vagy valami másra vagy éppen önmagára) irányulót – látja majd, hanem inkább mint *valahová* (valamely zajló eseményhez bensőlegesen vagy külsőlegesen, de oda-) *tartozót* fogja érteni. Itt tehát az alany „egzisztenciális lokalitása”, hovatartozásai fejeződnek ki, melyek kontextusában egyáltalán meg sem fogalmazódhat egy tisztán önmagából, a maga elszigeteltségében felfogott alanyból kiinduló nézőpont.

Végül kihangsúlyozandó az efféle perspektívaváltás irányába mutató folyamat, melyre Campbell azon észrevételével is utal, miszerint „a közép koherens megértése a deponenciát irrelevánssá teszi”, s melynek úgyszólván az eddigi tetőpontjaként a Society of Biblical Literature 2010-es ülésének Biblical Greek Language and Linguistics megnevezésű alcsoportja immár egyhangúan elvetette a deponencia eszméjét, s nem tekinti azt a görög igék leírására alkalmas, érvényes kategóriának.²⁸

IV. Konklúzió

Mára talán elterjedtté vált az a belátás, mely szerint az ógörög nyelv igerendszerében az aktív-közép szembenállás játszotta a döntő szerepet. Innen tekintve elmondható, hogy az első görög grammatikusok munkái, melyek alapjaiban határozták meg a nyugati grammatika későbbi fejlődését, a görög nyelvtől idegen s ennyiben végzetes következményekkel járó szemléletet hagyományoztak az utókorra azzal, hogy az aktív-passzív szembenállás vonatkoztatási rendszere keretében igyekeztek értelmezni a görög igék diatéziseit.²⁹ Így az általuk „középként” klaszszifikált nyelvi jelenségek nyelvtani interpretációi során a későbbi grammatikusok olyasmivel birkóztak, aminek a felfejtéséhez eleve nem állt rendelkezésükre a megfelelő fogalmi keret. Csak tetézte ezt, hogy a római és bizánci grammatikusok nem ritkán a latin nyelv jellemzőinek a tükrében próbálták értelmezni a görög nyelv egyes sajátosságait. Bizonyos értelemben hasonló kihívással áll szemben a modern grammatikus vagy nyelvész is – valamennyien a saját anyanyelvünk által formált gondolkodási mintáink foglyai vagyunk, melyek közül a legalapvetőbbektől

²⁸ Jonathan T. Pennington–Robert B. Jamieson: *After Deponency: Connecting the Middle Voice to Other Elements of Greek Grammar and Teaching it to Students*. Society of Biblical Literature 2012. 1. Internet: https://www.academia.edu/30926196/After_Deponency_Connecting_the_Middle_Voice_to_Other_Elements_of_Greek_Grammar_and_Teaching_it_to_Students (Letöltés: 2021.11.06.) Az írás fejlécén a következő áll: „2010-ben a mediális diatézisnek szentelt tematikus szekcióban az előadók egyetértésre jutottak abban, hogy el kell vetnünk a deponenciát mint grammatikai kategóriát, s a mediális diatézis valamennyi előfordulását valódi középigeként kell kezelnünk.”

²⁹ E „tárgyidegen” megközelítés okait kutatva Eberhard egyrészt a görög grammatikai terminusok zeneelméleti eredetére, vagyis arra a transzpozícióra mutat rá, melynek során az első grammatikusok a mentális diszpozícióknak (a lélek aktivitásának, ill. pátozásának) a zenei kifejezéshez való viszonyát vették modellként, és vitték át a nyelvi kifejezések értelmezésére. A görög nyelv és annak első grammatikai leírásai közti diszkrepanciához továbbá az is nagyban hozzájárulhatott Eberhard szerint, hogy a görög nyelv szisztematikus vizsgálatát a sztoikus iskola nem görög anyanyelvű alapítója, kitióni Zénón szorgalmazta; illetve, hogy a három igenem szigorú kategóriákként való elhatárolása a római, nem pedig a görög grammatikusok műve. – Philippe Eberhard: *i. m.* 9–11.

csak igen hosszú tanulási folyamat során van esélyünk némileg eltávolodni. Ami a *meszótész* értelmezéseit illeti, mindebből fakadóan szinte az egész grammatikai hagyományt illetően a terminológiai sokféleség és bizonytalanság, de legalábbis a konszenzus nagy fokú hiánya mondható jellemzőnek.

Különösen az utóbbi évtizedek hozadékaként remélhető talán az, hogy azok az áthagyományozott akadályok, amelyek mindeddig az ógörög nyelv középső diatézisébe sorolt nyelvi jelenségeknek a megfelelő értelmezése útjában álltak és állnak, lassanként, fokozatosan talán felismerésre kerülnek. Természetesen ez pusztán a feladat helyesebb felmérése előtt nyithatja meg csupán az utat, nem pedig válasz a felmerülő kérdésekre. A megnyitott út azonban bizakodásra adhat okot.

Medial Verbs in Linguistics. A Review of the Literature on the Hellenic-Byzantine and Modern Grammatical Interpretations of the *Mesotes*

Keywords: ancient Greek language, medial verb (mesotes), Hellenic-Byzantine grammatical tradition, modern linguistic literature

Since the first ancient grammarians' classifications, three verbs have been identified in ancient Greek - the active, the passive and the "middle" (mesotic). However, the definition of the latter - usually known as the 'middle or medial verb' - has always proved problematic throughout the history of Western grammar. However, given the cultural importance of the ancient Greek language, acquired primarily through the Greek philosophical and literary heritage and then through the New Testament, the linguistic phenomenon of the mesotes cannot be ignored. However, in order to appreciate its range of meanings to some extent, we must also be familiar with its grammatical interpretations. This is what the present study aims to contribute to. In two main parts, it provides a comprehensive overview of the definitions of the medial verb and the main trends that have emerged in the course of its interpretative history, drawing on the excellent writings summarising the subject, both by eighteen authorities in the Hellenic-Byzantine grammatical tradition and by twenty-seven authors in the modern international linguistic literature produced over the last century or so.